

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково –
педагогічної роботи
Пантелеймонов А. В.

« ____ » _____ 2018р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Історія економіки та економічної думки

Спеціальність: 051. Економіка
051. Прикладна статистика
075. Маркетинг
072. Фінанси, банківська справа та страхування
071. Облік і оподаткування

Спеціалізація: «Економічна теорія та економічна політика»

Факультет: економічний

2018-2019 навчальний рік

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Історія економічної думки» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки
бакалавр
(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

Спеціальності: ЕР = маркетинг; ЕВ – менеджмент зовнішньоекономічної діяльності;
ЕД – підприємництво, торгівля та біржова діяльність.

спеціалізації

2. Опис навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія економічної думки» є поглиблене вивчення та творче осмислення етапів і напрямів розвитку економічної думки, систематизація економічних знань.

Завданням навчальної дисципліни «Історія економіки думки» є на методологічних засадах цивілізаційної парадигми розвитку суспільства сформулювати сучасне економічне мислення та світогляд студентів, забезпечити засвоєння ними знань і методів історичного аналізу економічних процесів.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

Знати: - основні закономірності виникнення і розвитку економічних уявлень, їхню залежність від конкретно-історичної ситуації.

- економічні концепції основних шкіл і напрямів економічної думки та досягнення видатних вчених-економістів.

Вміти:

- аналізувати економічні ситуації з позицій різних наукових концепцій;

- користуватися категоріально-понятійним апаратом,

запропонованим різними школами; простежувати взаємозв'язок дій у сфері економічної політики з теоретичними концепціями минулого і сьогодення.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин/ 5 кредитів

2.1 Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна

Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1 - й	1 - й
Семестр	
1 - й	1 - й
Лекції	
32	
Практичні, семінарські заняття	
32	
Самостійна робота	

2.2 Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. *Історія економічної думки як науки.*

Сполучення історичного та логічного в економічному аналізі.

Функції та завдання історії економічної думки для формування сучасного економічного мислення та світогляду студентів.

Підходи до періодизації історії економічної думки. Творча роль дисципліни у системі сучасних економічних наук.

Джерела вивчення історії економічної думки.

Тема 2. *Економічні уявлення епохи Стародавнього Світу та Середньовіччя*

Економічна думка держав Стародавнього Сходу. Пам'ятники давнє східної культури: кодекс вавилонського царя Хаммурапі, давньоіндійський трактат «Артхашастра», старокитайський трактат «Гуань Цзи».

Економічна думка стародавньої Греції. «Економіка» Ксенофонта. Проблема власності, розподілу праці. Платон про «ідеальну державу». Приватна та суспільна власність у «ідеальній державі». Ставлення Платона до грошей і торгівлі. Економічні уявлення Арістотеля. Теорія «природного» рабства. «економіка» та «хрематистика». Визначення властивостей товару та грошей. Аналіз природи обміну товарів.

Економічна думка Стародавнього Риму. Обґрунтування методів ведення великого рабовласницького господарства у трактатах Катона, Варрона та Колумелли. Економічні уявлення опозиційних верств населення. Аграрна реформа братів Грахів. Егалітаристські ідеї раннього християнства.

Економічні ідеї середньовічних схоластів. Особливості вчення схоластів: роль авторитетів, значення термінології, Прихильність до школи. Економічні погляди Фоми Аквінського. Відношення до приватної власності, розподілу праці. Вчення про «справедливу ціну». Пізні схоласти про проблему «революції цін».

Тема 3. *Меркантилізм як перша школа економічної науки.*

Загальна характеристика меркантилізму. Передумови зародження меркантилізму. Ранній та пізній меркантилізм. Меркантилістська дилема. Обґрунтування політики протекціонізму. Меркантилізм і сучасність.

Особливості меркантилізму у Франції. «Трактат політичної економії» Антуана де Монкретьєна. Меркантилістська політика Жана Кольбера.

Особливості меркантилізму в Англії. Обґрунтування ідей меркантилізму у роботах Томаса Мана. Виявлення закономірностей грошового обігу. «закон Грешема».

Тема 4. Зародження класичної політичної економії в Англії і Франції.

Історичні умови виникнення і загальна характеристика класичної школи. Ідеї класичної школи про природний порядок, «економічну людину», про роль економічної свободи і приватної власності як умови її здійснення.

Зародження класичної школи в Англії. Вільям Петті і його робота «Трактат про податки та збори». Формулювання принципу трудової теорії вартості. Принципи розподілу доходів. Тенденція руху заробітної плати. Аналіз земельної ренти та ціни землі. В. Петті як засновник статистики та демографії.

Класична школа у Франції. Ідеї П'єра Буагільбера. Роль праці у формуванні вартості. Вчення про «нормальну ціну» та значення попиту у її утворенні.

Економічна теорія фізіократів. Розвиток концепції «природного порядку». Формулювання принципу «лесеферизму». Теорія «чистого продукту». Вчення про продуктивну і непродуктивну працю, класову структуру суспільства та про капітал. Аналіз процесу суспільного відтворення у «Економічній таблиці» Франсуа Кене. А.Р. Жак Тюрго і розвиток фізіократичних поглядів.

Економічна система Адама Сміта. Структура і проблематика роботи А.Сміта «Дослідження природи та причини багатства народів». Особливості методології Вчення про розподіл праці, обмін та гроші. Проблема вартості. «Парадокс Сміта». Протиріччя у трактовці вартості. Теорія доходів: заробітної плати, прибутку, земельної ренти. Вчення про капітал, його структуру та накопичення.

Економічне вчення Давида Рікардо. Відображення у дослідженні Д. Рікардо епохи промислового перевороту. Робота «Начала політичної економії та податкового обкладання». Теорія трудової вартості. Теорія розподілу доходів. Тенденція руху заробітної плати. Обґрунтування тенденції руху норми прибутку до зниження. Аналіз земельної ренти. Проблеми грошей і грошового обігу. Розвиток теорії міжнародного обміну: теорія автоматичного регулювання платіжних балансів та теорія порівняльних витрат.

Тема 5. Еволюція класичної школи у першій половині XIX ст..

Об'єктивні передумови та сутність еволюції класичної школи. Необхідність переходу до більш конкретних форм економічних досліджень. Проблема «вульгаризації» економічної науки. Розвиток ідей класичної школи на основі її основних принципів. Критика класичної школи і її основні напрямки.

Економічні погляди Жана Батиста Сея. Роботи Сея «Трактат політичної економії» і «Повний курс практичної політичної економії». Теорія трьох факторів виробництва. «Закон Сея» і його роль у ліберальному напрямку економічної думки. Тотожність Сея та рівність Сея.

Економічні погляди Джона Стюарта Мілля. «Принципи політичної економії» Д.С. Мілля: питання виробництва, розподілу, обміну, ролі держави в економіці. Трагування економічних законів. Теорія «стаціонарного стану економіки». Необхідність соціально економічних реформ. Міжнародний обмін: «закон Мілля».

Тема 6. Критика класичної школи.

Економічна концепція Томаса Роберта Мальтуса. «Опит про закон народонаселення». Надлишок населення як причина нерівноваги економічної системи. Роль «закону спадної родючості ґрунту» уповільненому темпі зростання засобів споживання. Проблема реалізації і теорія «третіх осіб». Вплив ідей Мальтуса на економічну думку ХХ століття.

Історична школа. Фридрих Ліст і його «Національна система політичної економії». Заперечення універсальності та неісторичного характеру економічних законів. Періодизація економічної історії суспільства. Обґрунтування принципу виховного протекціонізму. Стара історична школа: Вільгельм Рошер, Карл Кніс, Бруно Гільдебрант. Історичний метод. Молода історична школа: Густав Шмоллер, Карл Бюхер, Луйо Brentano. Розгляд історії господарства як руху духовних цінностей. Роль держави в економіці.

Економічні ідеї соціалістів-утопістів. Мотиви соціальної рівності в ученнях раннього християнства. «Утопія» Томаса Мора і «город Сонця» Томазо Кампанелли. Основні постулати економічної програми утопічного соціалізму.

Соціально-економічна концепція Анрі Сен-Сімона. Соціальні струси як результат класової боротьби. Ставлення до приватної власності. Ідея планомірності господарського розвитку. Проект побудови «суспільства індустріалів». Вчення про асоціації Шарля Фур'є. Стадії суспільного прогресу: дикість, варварство, цивілізація, гармонізм. Устрій «фаланг». Принцип розподілу шляхом диференціації акцій. Проекти соціалістичного перетворення суспільства Роберта Оуена. Створення колонії «Нова гармонія». Створення іржи справедливого обміну. Теорія «трудоих грошей» Ідеї перетворюючої ролі кооперації. Участь в профспілковому русі. Соціалісти-рікардианці.

Тема 7. Економічне вчення марксизму.

Історичні умови виникнення марксизму. Загострення економічних і соціальних протиріч. Джерела формування марксистського світогляду: німецька класична філософія, англійська класична політична економія, утопічний соціалізм. Начало творчої та революційної діяльності Карла Маркса та Фрідріха Енгельса.

Обґрунтування принципу матеріалістичного розуміння історії у роботах 40-х років ХІХ ст. Вчення про суспільно-економічні формації. Закон відповідності продуктивних сил виробничим відносинам. Обґрунтування протилежності інтересів праці і капіталу.

Економічні ідеї «Капіталу» К. Маркса. Структура і проблематика чотирьох томів «Капіталу». Вчення про товар і вартість. Концепція двоїстого характеру праці. Перетворення грошей у капітал Теорія додаткової вартості. Проблема накопичення капіталу Органічна будова капіталу та загальний закон капіталістичного нагромадження Історична тенденція капіталістичного нагромадження.

Вчення про соціалізм. Криза капіталізму як передумова соціалістичної революції. Етапи становлення та розвитку комуністичної формації. Робота К. Маркса «Критика Готської програми». Характеристика соціалізму у роботі Ф. Енгельса «Анти-Дюринг». Історичні долі марксистського вчення..

Тема 8. Маржиналізм. Становлення неокласичної традиції в економічній науці.

Передумови виникнення та методологічні принципи маржиналізму. Криза економічної теорії і потреба узагальнення нових явищ в економіці. Суб'єктивно-психологічний підхід до аналізу економічних явищ. Зосередження на мікроекономічному рівні досліджень та їх статичний характер. Дослідження рівноважних станів. Перехід до граничного аналізу.

Основні школи маржиналістського напрямку. Австрійська школа: Карл Менгер, Фрідріх Візер, Ойген Бем Баверк. Теорія граничної корисності. Теорія альтернативних витрат

та ставлення. Трактування капіталу. Відсоток як дискантова на вартість. Внесок **Вільяма Стенлі Джевонса**. Трактування граничної корисності як прирощення корисності кожної додаткової одиниці блага. Правило рівноваги споживача. Врахування ролі витрат. «Ланцюжок Джевонса». **Лозанська школа**: Леон Вальрас, Вільфредо Парето. Розділення політичної економії на чисту, прикладну та соціальну. Модель загальної економічної рівноваги. Ординалісти та кардиналісти. Введення у аналіз кривих байдужості.»Діаграма Еджуорта». Оптимум Парето. **Кембріджська школа**. Робота Альфреда Маршалла «Принципи політичної економії». Особливості методології А. Маршалла. Теорія ціни. Врахування фактору часу. Розробка категорії еластичності попиту. Теорія виробничих витрат і підприємницького доходу. **Амертканська школа**. Джон Бейтс Кларк. Економічна статика і економічна динаміка. Теорія спадної граничної продуктивності чинників виробництва. Аналіз заробітної плати та прибутку.

Тема 9. Основні напрями економічної думки ХХ ст..

Кейнсіанство. «кейнсіанська революція». Макроекономічний аналіз. Нестача «ефективного попиту». Схильність до споживання . «Кейнсіанський хрест». Перевага ліквідності. Ефект мультиплікатора. Економічна програма кейнсіанства. Рецепти державного регулювання макроекономічної нестабільності.

Некейнсіанські теорії економічного зростання. Динамічні моделі Роя Харрода і Євсея Домара. Рівняння економічної динаміки. Вплив темпів зростання на рівновагу збережень та інвестицій. Принцип акселерації. Динамічна теорія циклу Елвіна Хансена. Модель IS – LM/

Криза кейнсіанської доктрини. Посткейнсіанство. Теорія ціноутворення в умовах недосконалої конкуренції. Політика розподілення доходів. Спроби синтезу різних теоретичних концепцій.

Неолібералізм. Фактори «неокласичного відродження». Криза політики регулювання циклу. Відродження цінностей і пріоритетів лібералізму. Економічна концепція Фрідріха Хайека. Вчення про спонтанний характер ринкового порядку. Пріоритет економічної свободи. Обмеження державного втручання в економіку. Проект приватних грошей.

Неоліберальна доктрина «соціального ринкового господарства». Фрайбургська школа. Теорія ідеальних типів господарства Вальтера Ойкена. Ордолібералізм – сполучення принципу свободи ринку і справедливого розподілення. Роль держави у «соціальному ринковому господарстві».

Сучасний монетаризм. Роль кількісної теорії грошей. Рівняння обміну Ірвіна Фішера. Монетаристська теорія циклів. Рекомендації щодо проведення кредитно-грошевої політики. Правило Мілтона Фрідмена.

Нова класична макроекономіка. Економіка пропозиції. Рекомендації у сфері податкової політики, бюджетного оздоровлення. Ефект Лаффера. Теорія раціональних очікувань. Роль інформації і можливість передбачення наслідків регулятивних заходів. Обмежені можливості державного регулювання.

Тема 10. Інституціональний напрямок в економічній науці.

Методологічні особливості інституціоналізму. Категорія «інституту». Послідовний історизм. Міждисциплінарний підхід. Принцип еволюціонізму. Етапи розвитку інституціоналізму.

Американський інституціоналізм і його різновиди. Торстейн Веблен і його робота «Теорія бездіяльного класу». Вплив соціальних інститутів на поведінку людей у сфері економіки. Дихотомія індустрії та бізнесу .Розв'язання протиріч шляхом переходу влади до інженерно-технічного персоналу. Дослідження циклів Уеслі Мітчеллом. Теорія угод Джона Коммонса.

Теорії технологічного детермінізму. Концепції «індустріального суспільства» і «зрілої корпорації» Джона Кеннета Гелбрейта. Трансформаційні теорії Деніела Белла і Елвіна Тофлера.

Неоінституціоналізм. Методологічні особливості нової інституціональної теорії. Правв власності і трансакційні витрати. Теорема Коуза. Зовнішні ефекти. Теорія суспільного вибору Джеймса Б'юкенена.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Історія економічної думки як науки	4	2	2					2			4	
Тема 2. Економічна думка епохи Стародавнього Світу та Середньовіччя	4	2	2								4	
Тема 3. Меркантилізм як перша школа економічної науки	4	2	2								4	
Тема 4. Зародження класичної політичної економії в Англії та у Франції.	6	3	3								4	
Тема 5. Еволюція класичної школи у першій половині XIX ст.	6	4	2					2			4	
Тема 6. Критика класичної школи.	8	4	4					2			4	

Тема 7.Економічне вчення марксизму	8	4	4									
Тема 8. Маржиналізм. Становлення неокласичної традиції в економічній науці.	8	4	4								4	
Тема 9. Основні напрями економічної думки ХХ ст..	8	4	4								4	
Тема 10. Інституціональний напрямок в економічній науці.	8	4	4								4	
Усього годин	64	32	32					6			40	

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Теми	Кількість годин
1	Тема 1	2
2	Тема 2	2
3	Тема 3	2
4	Тема 4	4
5	Тема 5	4
6	Тема 6	4
7	Тема 7	4
8	Тема 8	4
9	Тема 9	4
10	Тема 10	4

5.Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Форма контролю
1	Виникнення класичної школи в економічній науці	4	Реферат
2	Методологічні особливості маржиналізму	4	Реферат

	Разом	8	
--	-------	---	--

6. Індивідуальні завдання: реферати

7. Методи навчання: лекції, семінари, самостійна робота

8. Методи контролю: залік

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточний контроль та самостійна робота										Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	100
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	

Приклад для екзамену

Поточний контроль та самостійна робота											Разом	Екзамен	Сума	
Розділ 1			Розділ 2				Розділ 3				60	40	100	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11				T12
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6					

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

Рекомендована література

Основна

1. Антологія економічної класики. В.Петти, А.Смит, Д.Рикардо. М.1993
2. Блауг М. Економічна думка в ретроспективі М. 1999
3. Історія економічних учень. К. Знання. 2004

Лісовицький В.М. Історія економічних вчень. Київ. «Центр учбової літератури». 2009